

Šimtas Laisvės varpo dūžių

Sandra Bernotaitė

Švenčiant Lietuvos atkūrimo šimtmetį, svarbiausiu įkvėpimu, simboliu ir garsiniu akcentu tapo varpas ir jo dūžiai. Sostinės Katedros aikštėje buvo pastatyta interaktyvi instaliacija „Šimtmečio varpas“, varpų muzika skambėjo ir projekto „Gloria Lietuvai“ koncerte, kurio dalis buvo Lietuvos bažnyčių sąšauka. Tačiau vienas varpas tą dieną buvo svarbiausias: Laisvės varpas.

Tiek gerai nusiteikusių žmonių gatvėse man dar neteko matyti. Kaip pasisekė, kad tokią dieną esu Kaune, galvojau, stovėdama būryje šeimų su vaikais, studentų, senjorų, kurių beveik kiekvienas segėjo arba nešėsi rankoje trispalvę. Mat vasario 16 d. 12.30 val. atėjau į Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelį, tiksliau, radau vietą netoli jo, kitoje gatvės pusėje, ir iš ten girdėjau visus šimtą Laisvės varpo dūžių.

Būtent tuo laiku lygiai prieš šimtą metų buvo pasirašytas Nepriklausomybės aktas. Nebuvo nė vieno, kuris išliktų abejingas: tai buvo nepaprasti dūžiai, tai buvo istorijos virpesiai ore.

Klausydama Laisvės varpo, staiga visa oda pajutau ir protu suvokiau istorinę perspektyvą: šimtas dūžių įvyksta per keletą minučių, bet garso jėga ir intensyvumas leidžia įsijausti į tai, kaip praeina šimtmetis, kiek daug įvyksta per tą laikotarpį, jei kiekvienas varpo siūbtelėjimas pirmyn-atgal yra vieneri tiek žmogaus, tiek šalies gyvenimo metai. Tarp mūsų vis dar yra tų, kurie gimė pirmųjų Laisvės varpo dūžių metais. Šimtmetis dėl to ir vadinasi *amžiumi*, kad tai – vienas ilgas gyvenimas.

Laisvės varpo pirmasis dūžis pradeda Lietuvos pasakojimą – tai 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės aktas, o paskui – didelės pastangos įrodyti pasauliui, kad turime teisę egzistuoti, kad mūsų darbas, kūryba, vidiniai ir išoriniai konfliktai turi prasmę. Lietuvos gamta atgimsta ir apmiršta, žmonės ateina į pasaulį ir išeina. Antrasis pasaulinis karas, okupacija, atgimimas... ir žmonės, kurie yra šalies kraujas, jos tikroji gyvybė, taip pat priversti išeiti iš Lietuvos, paskui, kas

gali, sugrįžta. Vyksta amžių judesys, labai primenantis varpo siūbavimą.

Laisvės varpas – ypatinga JAV lietuvių dovana Lietuvai. Tokių varpų pasaulyje yra tik trys. Vienas iš jų įkurdintas Vytauto Didžiojo karo muziejau bokšte, kiti du – Filadelfijoje ir Meksikoje. Lėšas Kaune esančio varpo gamybai surinko Amerikos lietuviai. Jis buvo nulietas Sent Luiso metalurgijos gamykloje už aukas, maždaug 7 tūkst. dolerių, kurios buvo surinktos 1919–1920 m.

Laisvės varpas sveria apie 600 kg, yra 1,2 m aukščio, jo plotis – apie 90 cm. Ant jo išorinės pusės užrašyti Broniaus Kazio Balučio žodžiai: „O, skambink per amžius vaikams Lietuvos, tas laisvės nevertas, kas negina jos.“ Šalia tų žodžių pavaizduotas Vytis. Kitoje pusėje užrašyta: „Amerikos lietuvių Seimas Lietuvai. Birželio 9, 10 ir 11 d. 1919 m. Chicago, ILL.“

Varpo atidengimas ir pirmasis paskambinimas įvyko didžiausiame Čikagos „Auditorium“ teatre, kuriame susirinko per 4000 žmonių, dalyvavo ir žymūs Amerikos valdžios atstovai. „Šių iškilmių metu moteris, vaizdavusi Ameriką, perdavė varpą kitai moteriai, vaizdavusiai Lietuvą. Šį vaidmenį atliko Lietuvos solistė Odeta Staniulytė. Ji pirmą kartą paskambino Laisvės varpu, miniai giedant Lietuvos himną. Tą jaudinantį momentą nebuvo lietuvių, kuris nebūtų verkęs“, – žurnale „XXI amžius“ rašė Vytautas Zenkus, LŠS muziejaus direktorius.

Nuotraukoje: Amerikos lietuvių Seimo atstovai prie Lietuvos Laisvės varpo. 1919 m. birželio 8-11 d. Fotografas V. Stankūnas. Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Pagal Amerikos lietuvių sumanymą, Laisvės varpas turėjo kaboti Vilniaus Gedimino bokšte, tačiau tam sutrukdė lenkai, 1920 m. rudenį okupavę Vilnių. Varpas buvo atiduotas Laikinajai sostinei su mintimi, kad vėliau, kai Vilnius taps laisvas, varpas pasieks savo numatytą vietą. 1939 m. varpą ruošiasi grąžinti Vilniui, tačiau sutrukdė užsitęsusi diskusijos dėl konkrečios jo kabinimo vietos, o tada vėl prasidėjo politiniai neramumai, karas, sovietų okupacija. Galiausiai 2009 m. Vilnius iš Amerikos lietuvių gavo kitą – Tūkstantmečio varpą, saugomą Lietuvos valdovų rūmuose. Tad Laisvės varpas liko Kaune.

Atplukdytas į Lietuvą, pirmą kartą Laisvės varpas Kaune suskambo per Vasario 16-osios iškilmes 1922 m. Tądien jį pašventino Juozas Tumas-Vaižgantas, o skambino net penki žmonės: aušrininkas Petras Vileišis, Amerikos lietuvis Julius

Kaupas, prezidentas Aleksandras Stulginskis, pirmasis karo invalidas Antanas Sereikia ir jauniausias skautas Virkša.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, varpas buvo nutildytas, vokiečiai net norėjo panaudoti jį metalo laužui, tačiau tam griežtai pasipriešino muziejaus įkūrėjas brg. gen. Vladas Nagevičius, pasakęs, kad tuomet jiems teks nugriauti ir bokštą. Jis išgelbėjo Laisvės varpą. Metalo laužui buvo paaukotas Petro Rimšos paminklas „Vargo mokykla“, kelios patrankos ir kiti dalykai.

Po sovietmečio Laisvės varpas pirmąkart suskambo 1989 m. vasario 16 d., atidengus „Laisvės“ paminklą, tačiau tradicija visų valstybinių ir tautinių švenčių metu skambinti šiuo varpu ilgai nebuvo atkurta. Tikimės, kad jis tokiam ilgam laikui nebebus.

„Man patinka varpas kaip simbolis – rūstus, griežtas, bet kartu ir daugiaprasmis, galimas išplėsti į orkestro skambesį“, – pasakė žymus šiuolaikinis kompozitorius Mindaugas Urbaitis, kurio kūrinys „Salve“ – dalis Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui skirtą koncerto „Gloria Lietuvai“.

Kadaise Vincas Kudirka, panaudojęs tą patį simbolį laikraščiui, poezijos eilutėmis kvietė:

*Tai skambink, „Varpe“! Tegul gaudims tavo
Išilgai, skersai eina per Lietuvą!
Budink ir šauki graudžiu balsu savo,
O tas šaukimas perniek tenežūva!
Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...*

Varpas – nepriklausomybės simbolis, jungiantis ne tik dangų su žeme, bet ir praeitį su ateitimi. Vasario 16 d. Laisvės varpas savo gaudesiu sujungė visus tautiečius, gyvenančius tiek Lietuvoje, tiek ir viso pasaulio diasporose. Mūsų tautai šis varpas taip pat reikšmingas tuo, kad primena apie bendrą istoriją, nuolatinę ir atkaklią užsienio lietuvių pastangas bei tikėjimą, be kurio nebūtų įmanoma tai, ką mes turime: Lietuvos laisvę.

Pamatyti varpą iš arti įmanoma per renginius ar šventes, kai varpinė atidaroma lankytojams. Buvimo Kaune šimtmetį Laisvės varpas minės 2022 m. sausio 13 d.

pasauliolietuvis.lt

Projektas „Lietuvybė pasaulyje“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

